

Тетяна ПОМІНЧУК

БЕШКЕТУВАННЯ МОЛОДІ ПІД ЧАС РІЗДВЯНОГО КОМПЛЕКСУ СВЯТ ТА ЇХ НОМІНАЦІЯ В СЕРЕДНЬОПОЛІСЬКИХ ГОВІРКАХ

У статті розглянуто сучасний стан та особливості функціонування середньополіських зимових молодіжних бешкетувань. Здійснено етнолінгвістичний опис вербальних і невербальних компонентів культурного тексту та їх просторової варіативності, а також спробу системного опису діалектної лексики в складі тематичних груп.

Зимовий цикл свят як історично складена система є важливою ланкою народного календаря, що значною мірою організовує господарську й побутову практику, а також вірування та їх функціонування в межах традиційної духовної культури. Обрядовість цього циклу, зберігаючи багато старовинних народних звичаїв та вірувань, які найтісніше пов'язані з життям, природою, засновані на пізнанні й освоєнні навколишнього середовища людиною, водночас відображає практичний досвід землероба в його спробах вплинути на оточуючий світ, який, так чи інакше, впливав на його особисте життя.

Виходячи з поліського загальнообрядового контексту, зауважимо, що в обрядових комплексах поліщуків, а зокрема в традиційних календарних зимових обрядах, важливу роль відіграє елемент бешкетування. Матеріал, на якому буде здійснено його аналіз, охоплює територію Житомирської, Київської та Рівненської областей. Застосування комплексного етнолінгвістичного аналізу, що передбачає дослідження певного культурного явища в єдності всіх його невербальних і вербальних компонентів та просторової варіативності, сприяє реконструкції обряду й здатне забезпечити вирішення проблеми етимології явищ традиційної народної духовної культури¹.

У 1928 році І.Р. Лепер опублікував дослідження обряду *стерегти сонце* напередодні свята Петра. Цей обряд мав такий елемент, як бешкетування молоді. Він є обов'язковим компонентом зимового календарного циклу

Етнолінгвістика

Середнього Полісся: *Ох ш|коди с|коко
ро|б'ї|ї, |дуро|с'т|ї, во|рота з|н|ї|ма|ї|у
|д|е|ї|к'ї|ї|н|ес'|л'ї|до х|ло|пця с|к'їм во|на
встр'е|чалас; |во|за на оста|но|ї|ку*

¹Конобродська В.Л. Східнословянський поховальний обряд як об'єкт етнолінгвістичного дослідження // Діалектологічні студії 2. Мова і культура. – Львів, 2003. – С. 40.

за|т'агвал'і, на|стої|ни, і на|хату|чи|х'л'ев [н. п. 1-10]. У Мар|йанк'і на|ди|мар|с'т'ек'ло|пок'лал'і, во|на|п'ідпа|л'іла|ў|п'еч'е|ў|ранці, |чуїе|дим|ід'е|у|хату, вона|думайе, шо|ком'іна|н'е|одотк'нула. |Не. |Дів'іц'а|у|ком'ін|н'е|в'ідно|з'ірок|на|н'еб'і. [н. п. 3]. |С'ено|пере|т'агвал'і|з|од'ного|м'еста|у|д'руге [н. п. 1, 3]. Тут|д'ад'ко|шо|фером|буў, то|ўз'а|ли|х'лотц'і|і|через|до|рогу|ко'лесо|по|в'ісилі. |Шофер|вишоу|і|по|бачц'у, шо|ко|лесо|в'ісит'. О, |каже, те|пер|вс'і|будут'|знат', шо|тут|шо|фер|жи|ве [н. п. 13].

Залежно від контексту обряду в бешкетуваннях переважає один з мотивів: охоронний чи матримоніальний².

Охоронний мотив. У структурі народного календаря впродовж тисячоліть формувалася система календарного відзначення ритмів змін у природі, що відображена у святах та супроводжуючих їх обрядах. Недаремно календарна обрядовість східних слов'ян мала яскраво виражений аграрно-магічний характер³.

Структура різдвяного комплексу поліщуків ґрунтується на космології язичників. Вони пов'язували світотворення з моментом, коли з 24 грудня починає збільшуватися світловий день. Проходження головного світила через зодіакальні сузір'я в уяві наших предків пов'язане із особливим образом Сонця. В основу витворення цього образу та його буття покладено життя людини: народження, юність, одруження, змужніння, старість тощо, адже за моделлю людського життя людство складало уявлення про явища природи. В процесі розвитку на різних стадіях, перевтілюючись у різні образи, Сонце мало й різні назви: Сонце весняного рівнодення – Сонце періоду змужніння – символізувало бога Ярила; вогняне Сонце літнього сонцестояння – бога Семиярила, або Сімаргла; свято одруження Семиярила з богинею води Даною відбувалось в ніч на Івана Купала; Сонце осіннього рівнодення символізувало бога Світовида; бог зимового сонцестояння – Коляда⁴. За часом сучасне новоріччя збігається із прадавнім святом слов'ян різдвом Всесвіту – народженням небесних світил Сонця, Місяця й богині води Дани.

Найголовнішим святом у зимовому циклі часів язичництва було свято Корочуна. Корочун – давня назва Коляди. Вважалося, що природа в цей час завмирала, а сонце нібито з'їдав злий Корочун – темне слов'янське

---

² Славянские древности: Этнолингвистический словарь в 5-ти томах / Под общей ред. Н.И. Толстого. – Т. 1. – Москва, 1995. – С. 170.

³ Календарные праздники и обряды // Этнография восточных славян: Очерки традиционной культуры / Отв. ред. К.В.Чистов. – Москва, 1987. – С. 380.

⁴ Ярещенко А. Етнографічні особливості України // Українські традиції. – Харків, 2003. – С. 354.

божество. Всесильна богиня неба Коляда народжувала нове сонце – маленького Божича. Язичники, намагаючись захистити новонародженого, виконували різні магичні дії, які стали основою народного свята Коляди⁵. До прийняття Володимиром християнства саме Різдво називалось Коротуном і означало народження з двох стихій води й вогню всього живого. Мабузь, таку назву воно дістало від того, що ночі ставали коротшими, бо свято припадає на час повороту сонця із зими на весну. Настає пробудження активних процесів у всій природі, а отже, і в організмі людини⁶.

Отже, особливо важливою стає ідея зустрічі нового сонячного року та активізації сил потойбічного світу. За віруваннями наших предків, у цей період відкривалося небо, активізувалися сили хаосу, пробуджувалася й ставала небезпечною всіляка нечисть, яка може перешкодити визріванню світової сили. Люди відчували свою залежність від природного середовища, а тому намагалися різними засобами захистити себе, родину та свою працю від несподіваних стихійних лих, використовуючи давно сформовані й перевірені часом та предками магичні дії й ритуали.

Носії культурної інформації й до сьогодні зауважують, що характер новорічних свят впливає на долю всього року. В системі обрядодій, віднесених до зимового комплексу свят, сформувалася низка магичних актів, що мали охоронний (захистити себе від впливу злих сил) і відлякувальний характер. Так, колядники одягали на себе маски, щоб злі сили їх не розпізнали, ходили по хатах і співали величальні пісні Коляді, відганяючи темну нечисть, а молодь бешкетувала.

На думку вчених, характер бешкетування, а насамперед такі елементи як *викрадення, перекидання, розкидання, руйнування, блокування дороги* та ін., без сумніву, виконують сакральну функцію й дають підстави відносити їх до категорії охоронних, катартичних обрядів⁷.

Матримоніальний мотив. У перехідний період від старого до нового року молодіжні забави були завершальним етапом у цілій низці вечірніх посиденьок. Основне їх спрямування – спілкування дівчат та хлопців з метою формування шлюбних пар на наступний річний цикл. Для

---

⁵ Лехман Г. Різдвяний вечір – святий вечір // Історичний календар. Науково-популярний альманах: Вип. 7. – Київ, 2001. – С. 47.

⁶ Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному освітлені. – Торонто, 1959. – Т. 1. – С. 11.

⁷ Толстая С.М. Материалы к полесскому этнолингвистическому атласу: ритуальные бесчинства молодёжи // Региональные особенности восточнославянских языков, литератур, фольклора и методы их изучения. Тезисы докладов и сообщений III республиканской конференции. – Ч. 2. – Гомель, 1985. – С. 150.

звичайних повсякденних вечірок, які розпочиналися, як правило, в жовтні чи трохи пізніше (з Покрови, на Миколи) обов'язковим елементом ставала праця дівчат: *ве|чорк|і – там н|р|ал|і н|ра|жу, на вер|ет|е|но кру|тили, їа пово|ротка бу|ла, то спе|ци|ал|но но|го|їу кру|тили, виши|вали* [н. п. 9]. У святковий період увесь час присвячувався різноманітним розвагам та ритуальним дійствам: *во|рота з|н|і|мал|і у|д|е|їк|і і н|е|с|л|і до х|лота|ца с|к|і|м во|на в|стр|е|чала|с, а у|ра|ни|ці в|ста|їут|і|д|ї|ї|а|ц|а, |д|е ч|ї|їе во|рота сто|ї|т* [н. п. 1-10]; *бу|ло, шо од|д|е|їк|і до х|лота|ца з|е|л|онко|ї ч|ї чер|н|і|лом в|ї|ї|вал|і до|ро|зу на с|н|е|зу* [н. п. 1-3]; *на ба|гати |в|е|чор їек х|л|оп|е|ц| л|уб|їт |д|е|ї|ч|и|ну, то |вон|і|д|е до |їе|ї под|вор|їе, да з|н|ї|ма|їе во|рота, да за|но|с|їт, шо|б шу|кала* [н. п. 10]; *у |ба|би во|ни не |буд|ут з|н|ї|м|ат во|рот, бо їа ж|ба|ба ста|ра, |нашо їа її|; це, на|при|м|єр, ти |д|е|ї|ч|и|на, то х|л|оп|ц|и при|ї|д|ут з|н|ї|м|ут во|рота, бо з|їе|їу зу|л|а|ї|т* [н. п. 20].

Бешкетування як важлива складова частина календарних та сімейних обрядів у різній мірі характерні для всіх слов'ян, але найбільш поширені в обрядовості західних та східних слов'ян й мають багато спільного з карнавальними, сміховими формами поведінки⁸. Функціонування цього елементу не тільки в структурі календарних зимових обрядів, а й у інших обрядах, наприклад, весільному свідчить про його важливість як у семантичному, так і в структурному плані.

Тема шлюбного союзу та весільні мотиви, значення та функціонування яких активно досліджували Д.К.Зеленін, В.І.Чичеров, І.І.Земцовський, виступає основою взаємодії аграрної й весільної обрядовості, оскільки весільні обряди формувалися в системі землеробського календаря. Цю думку підтверджує й наявний фольклорний матеріал. У фольклорі календарних циклів зустрічається багато весільних мотивів, а в ритуалах обрядів – залиціальних забав та ігрищ молоді. Так, весільні мотиви могли виявлятися в календарних бешкетуваннях (знімали ворота на подвір'ї в дівчини й несли їх на подвір'я коханого парубка), і навпаки (під час весілля закривали димар, щоб наречена підпалалила в печі, а дим пішов у хату). Це підтверджує відкритість та взаємодію різних підсистем у системі обрядовості нашого народу. Рыбаков Б.О. у свою чергу, зауважував, що тут відбито обмеженість світогляду первісного землероба, коли аграрна магія була одночасно й статевою магією⁹.

Отже, бешкетування – це форма ритуальної поведінки (антиповедінки),

⁸ Славянские древности: Этнолингвистический словарь в 5-ти томах. – С. 171.

⁹ Рыбаков Б.А. Язычество древних славян. – Москва, 1981. – С. 178.

яка містить дії, що суперечать нормі¹⁰.

В обрядовому контексті на позначення бешкетування використовуються номінативні одиниці зі значенням 'забава, жарт, витівка': *балувац:а* н. п. 1, 2, *ш|коду ро|бит'* н. п. 1-4, 8-10, *ш|коду тво|рит'* [н. п. 1-4], *дурос'т'і ро|б'ит'* [н. п. 1, 2], *страш|не ро|б'ит'* [н. п. 1], *ли|хе диво ро|били* [н. п. 11], *порчу роб'или* [н. п. 37], *капос'т' ро|б'или* [н. п. 15], *мерву ро|б'или* [н. п. 25]. Зафіксовані номени сприймаються носіями культурної інформації позитивно, оскільки в цей період негласно дозволялися деякі прояви антигромадської поведінки, а для бешкетувань характерна певна "карнавальна свобода". До того ж, протягом святкового циклу така форма обрядової поведінки вважалась тимчасово нормативною, необхідною, природною: *Не, так прин'ато бу|ло, це п|росто см'ї|ялис'а* [н. п. 1, 3]. *Та це шу|т'а. І лайат' не|будеш, бо це гу|ланка*.

У повсякденному житті, поза контекстом обряду, елементи бешкетування засуджувалися й навіть підлягали покаранню за звичаєвим правом. Відповідно до цього, номен бешкетувати в сучасній українській мові функціонує зі значеннями 'чинити бешкет, розбій, насильство; порушувати дисципліну, пустувати' й має більшою мірою негативні відтінки в значенні [8: 1: 164], [1: 49]¹¹. Як бачимо, номінація є невіддільною від матеріальної й духовної культури народу, а кожне слово несе певне семантичне навантаження лише в зв'язку з обрядом.

В досліджуваних мікрокультурах поширені різноманітні дії.

1. Красти в сусідів вози, сани, ворота, копу сіна, переносити їх в іншу частину села: *Х|в'ятку з'н'ї|майут', захо|вайут', а то|д'е ха|з'айін шу|кає, а во|ни т|ребуйут' мого|рич* [н. п. 27]. *Х|лопці приш|ли ї|хату, а|д'ако там йїх не|гос|тиї|добре, то во|ни во|рота,|можут' ву|лі, йак п'їл нема,|винести дес' на|поле* [н. п. 22]. *До деї|чат до|кого не|бут' ус|кочат' у|хату шо не|бут' укра|дут' – йа|ку по|душку, хустку, шо не|бут'. На д|руг'ї ден' при|носили да кажут' – „Могорич.”* [н. п. 35] *Укра|дут' і заве|зут' до д|ругого|д'адка|возика,|сані,|л'їбо шо, пере|вернут' шо* [н. п. 25]. *Ста|р'ї л'уди спл'ат'. Х|лопці розбе|рут' воза і аж на чер|дак. Д'ед л'ег спат' на|возі, шоб на|Новий год не|ж|рали|воза. То во|ни аж у ста|вок зако|тили з|д'едом|воза* [н. п. 43]. *Забудеця хаз'айін стайну замкнут,*

¹⁰ Славянские древности: Этнолингвистический словарь в 5-ти томах – С. 171.

¹¹ Словник української мови: в 7 т. – Т. 1. – К.: Наукова думка, 1970. – С. 164; Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – Київ-Ірпінь, 2004. – С. 49.

то м'і заберем і поїхали на л'ес. Спус|кайм'оса з гори і покинем тийе сані [н. п. 31].

2. Розкидати дрова, колоди, бочки, драбини, одяг: О|дежи шоб на дво|ре не |в'ес'ело. Позак'і|дайут' о|дежу кру|гом, за|тагвал'і во|зи і ў дво|ре йа|ку |небут' |порчу ро|б'іли [н. п. 37]. У |д'ад'ка бу|ла ко|лодка здоро|вен'а, то м'і за ту ко|лодку поко|тили, поко|тили з го|ри до |л'еса [н. п. 31]; По|рога во|з'і|мут по|д'і|мут да зан'е|сут, с'еред до|роги по|ложат', йе|ку ко|п'іу роз|в'ернут' [н. п. 35]. Шче не роз|вид'іло а во|ни переко|тили |бочка бу|ла, і д|рова [н. п. 11].

3. Блокувати обрядовими предметами дорогу: |Возмут коло |Берика |лайку да зане|сут, нап'|риклад, до ме|не або на перех|рес'т'а да |тамока розоп'|нут'. |Шоб хто |йеде, шоб у|пало [н. п. 16]. До|рогу попере|кла|дайут, шоб не |мона було про|їхат' чи про|їти [н. п. 35]. До|рогу пере|го|рожвал'і ко|лодам'і [н. п. 3].

4. Закидати вози, сани, драбини, колоди, колеса, плуги, борони, ворота на дахи будинків: Пло|ти в'і|ламуйут, во|рота на Вар|вари зні|майут' да на |хату за|нос'ат [н. п. 15]. А |сан'і на |хату на з'|реб'ін' [н. п. 22]. Оз'о|ўкра|дуть за|везут' до д|ругого д'ад'ка |возика, |сан'і – |л'ібо шо. То|му перевернут' шо [н. п. 22].

5. Закривати димар склом або іншими прозорими предметами, які не заважають бачити зоряне небо, щоб дим не міг вийти на вулицю: |Леску пос|тав'і|ї, за|л'езл'і да шк|лом нак'|рил'і. У|ранці зато|п'іла ха|з'айка – |поўна |хата |диму [н. п. 6, 15, 37].

6. Підпирати важкими предметами двері або зав'язувати їх, щоб господарі не могли вийти з хати: Закла|дуть д|вер'і і подни|райут' – ли|хе |диво ро|били [н. п. 11]. Потп'і|рал'і д|в'ери, шоб не мог |в'іти на двор хаз'айн [н. п. 37].

7. Кидати в колодязь глечики, колоди, діжу, жердини.

8. Імітування дороги від парубка до дівчини: До|рог'і сте|лили, |попелом в'іси|пали, і с|м'ет'ам в'іси|пали [н. п. 25].

9. Здійснювати гам, шум, стук і т.п.: Од|на |т'отка пош|ла з молот|ком да с|тукає, б|разкає [н. п. 37].

10. Робити засідки й лякати дівчат.

Такі елементи бешкетувань як викрадення, перекидання, розкидання, руйнування, блокування дороги та ін., а також локуси, в яких вони здійснювалися, привертають особливу увагу. Реалії (предмети господарського вжитку), які могли стати об'єктом інтересу, учасники бешкетувань можуть переміщувати в просторі до дверей, до порогу, з двору, від воріт і т. п. Це пов'язано з уявленням про нечисті локуси – поза домом (на подвір'ї, за дверима, на даху будинків, на перехресті й т. п.) людині загрожує негативний вплив небезпечних духів, а тому необхідно відлякати їх: ко|лодам'і ч'і |ч'імос' до|рогу горо|д'ілі [н. п. 1]; во|рота

зни|мали, за|носили ї|бо|лото [н. п. 25]; через до|рогу ко|лесо по|ві|сили [н. п. 13]; *закла|дуть|д|вері|і|поди|райт'* [н. п. 11]; *вул'і|вине|сут|дес'|на|поле* [н. п. 22]; *у|ста|вок|зак|тили|з|д'едом|воза* [н. п. 43]; *лаїку|зане|сут|на|перех|рес'т'а* [н. п. 16].

Отже, локус обрядодій представлений номінативними одиницями, що відображають переміщення предметів *на вулицю, на кладовище, на подвір'я сусідів, в річку, на дах будинків, на дерево, на край села, на дорогу, на село*. Аналіз деструктивних елементів бешкетувань (викрадення, перекидання, розкидання, руйнування, блокування дороги) дають підставу вважати, що вони виконують сакральну функцію й за своєю природою можуть відноситися до категорії охоронних, катартичних обрядів¹².

Бешкетування можуть функціонувати відносно автономно або органічно включатися в певний обрядовий контекст. Вони мають різне спрямування та семантику – залежно від комплексу, до якого входять. Так, у складі купальського обряду бешкетування пов'язували з мотивом оберегу від нечистої сили, в період зимових свят ці дії стосуються господаря дому, який або не дозволив колядувати чи щедрувати, або погано обдаровував гостей: *Хо|дили|щедру|ват'. Х'лопци|приш|ли|ї|хату, а|д'ад'ко|їїх|не|їгос|тиї|добре, то|во|ни|во|рота, |можут'|вул'і, |їак|пч'іл|не|ма, |вине|сти|дес'|на|поле. У|нас|во|рота|з'н'а|ли|да|на|дуб|на|го|л'е|поч'е|тили. А|сан'і|на|хату|на|г'реб'ін – розоб|рал'і|на|дво|ри|сан'і|і|пок|лали|на|г'реб'ен'|на|хату. Дра|бини|повит'а|гали|і|ск|лали|поїнос'т'у|на|хат'і. А|ї|ранци|ход'ат'|по|до|роз', шо|теї|д'ад'ко|буде|ка|зат', ч'і|кри|чат', ч'і|ру|гат'|їїх, ч'і|про|сит'.*

– *Х'лопци, |л'ез'те|поз'н'і|майте|сан'і.*

– *А|буде|мого|рич?*

– *Буде.*

Постус'|кали. |Бат'ко|зак|ликаї|у|хату. [н. п. 22].

Ритуальні бешкетування на Поліссі могли здійснювати в різні періоди: *зимою* – в ніч на Різдво, Новий рік, Водохреща, перед святом Андрія; *весною* – в Страсну неділю, на Великдень; *літом* – в ніч на Івана Купала, на свято Петра, на Трійцю чи Русалії (наступний понеділок після трійцької неділі); *восени* – на Покрову.

На обстеженій території бешкетування найчастіше відбуваються під час свята Купала та зимових свят. Це два найбільш небезпечні періоди в році (зимове й літнє сонцестояння), які відзначаються активізацією нечистої сили. Бешкетування функціонують у молодіжних обрядах як продовження вечірок або як форми ритуальної поведінки напередодні свят Андрія чи Старого Нового року зі специфічною семантикою. Бешкетувати

---

¹² Толстая С.М. Материалы к полесскому этнолингвистическому атласу: ритуальные бесчинства молодежи. – С. 150.

МОГЛИ:

- на Вар¹ вари ба¹ гато ш¹ коди ро¹ б¹ іли [н. п. 15, 37, 38];
- на ¹ Чудо шо ¹ н¹ ебут¹ уст¹ ро¹ йат¹ [н. п. 16, 35].
- на Анд¹ рейа шо хоч в¹ іроб¹ л¹ ал¹ і [н. п. 1-5, 22, 34, 37, 39, 43];
- перед ¹ Новим С¹ тарим годом на Ш¹ чодрий: [н. п. 1-15, 18, 20, 22, 23-27, 29, 31, 32, 35, 38, 41, 42].

Найбільш придатною для бешкетування вважалася ніч: ¹ Це ро¹ б¹ ілоса ¹ ноч:у, у че¹ сої о¹ д¹ інац:ат¹, две¹ нац:ат¹ ¹ ноч¹ і, посл¹ е то¹ го, ієк ¹ покол¹ а¹ дуїут¹ да ¹ само ро¹ б¹ ілі і запад¹ ло ¹ тим хто н¹ е розр¹ е¹ шаї ¹ ичедро¹ ват¹ [н. п. 1]. Характерною рисою обстежених мікрокультур є віднесеність обрядових бешкетувань переважно до вечора напередодні Старого Нового року [н. п. 1-15, 18, 20, 22, 23-27, 29, 31, 32, 35, 38, 41, 42]: ¹ Це на ¹ Нов¹ ії ¹ год ш¹ коду ро¹ б¹ іли, н¹ е ¹ ієк кор¹ же н¹ ек¹ ли, а на ба¹ гати ¹ в¹ ечор [н. п. 10]; ¹ це н¹ е на Анд¹ рейа у ¹ нас, а н¹ рот¹ і ¹ Нового ¹ года [н. п. 7].

У ролі порушників порядку виступали неодружені сільські парубки та підлітки. Вони, залишивши вечірки, збиралися й колективно бешкетували на селі, поки дівчата ворожили. Наголосимо, що кожна із статевих груп виконували різні завдання, залежно від власних потреб: ¹ деїк¹ і воро¹ жи¹ і, а х¹ лотиц¹ и ¹ коду ро¹ б¹ іли [н. п. 37].

Адресатами бешкетувань могли стати:

- сусіди;
- всі жителі села;
- дівчата на виданні;
- незаміжні дівчата, які або не вийшли заміж, або відмовили женихам.

Бешкетування нерідко здійснювали переодягнені колядники або щедрівники, дії яких ставали реакцією на недостатню щедрість господарів дому: ¹ Ієк гос¹ подар н¹ е розр¹ е¹ шаї ¹ спе¹ ват¹ то ка¹ зал¹ і – „Сва¹ те рождест¹ во шоб ¹ ваїу ¹ хату і ¹ с¹ ен¹ і роз¹ н¹ ес¹ ло!” ¹ Часом н¹ ідн¹ і рал¹ і хоз¹ айе¹ воїу ¹ хат¹ і, шоб н¹ е ¹ могл¹ і ¹ виїт¹ і [н. п. 1, 3].

Етнолінгвістичний аналіз культурного явища передбачає не тільки аналіз його плану змісту, основних тем і мотивів, що формують культурний текст, виявлення систем різнопланових одиниць, а й ґрунтовний всебічний опис лексики, яка функціонує в його системі. Тематична група лексики, яка складає номінацію бешкетувань розгалужена й різноманітна. У ній можна виділити такі лексико-семантичні групи:

назва свят обрядового комплексу – ¹ Чудо, Вар¹ вари, Анд¹ реї, Розд¹ во, С¹ тарії ¹ Новий год;

назви дійових осіб обряду – ха¹ з¹ айка, ха¹ з¹ айін, гос¹ подар, д¹ еїк¹ і, х¹ лотиц¹;

назви одиниць темпорального плану – ¹ ноч, ¹ в¹ ечор, ¹ поїноч, на Вар¹ вари, на ¹ Чудо, на Анд¹ рейа, на Ш¹ чодрий, на Ба¹ гату ку¹ т¹:у, перед ¹ Новим С¹ тарим годом, у че¹ сої две¹ нац:ат¹, о¹ д¹ інац:ат¹ ¹ ноч¹ і;

назви реалій обряду – со¹лома, д¹рова, сто¹с'ена, воз, л¹еса, п¹лу,
ко¹л'есо, ко¹лода, сан¹і, ка¹л'ітка, х¹ворточка, во¹рота, с¹т'ек¹ло, лай¹ка;

назви одиниць акціонального плану – ба¹лувац¹:а, ш¹коду ро¹бит,
ш¹коду тво¹р'ит¹, ду¹рос¹т¹і ро¹б¹'іт¹, страш¹не ро¹б¹'іт¹;

назви одиниць локативного плану – ха¹та, двор, перех¹рес¹т¹:а,
под¹ворок, ул¹:ица, кла¹дб¹'ище, р¹:ечка, к¹риша, д¹ерево, кра¹с¹:ела,
до¹рога.

Досвід показує, що найбільш життєстійкими й здатними до розвитку виявляються ті форми календарної обрядовості, що втратили тісний зв'язок із релігією й трансформувалися в явище народного мистецтва, святкової розваги. Бешкетування за своєю природою є деструктивними, й, логічно, не привертали особливої уваги церкви в процесі пристосування язичницьких звичаїв й обрядів до церковних. Тому, можливо, й збережені в пам'яті народу та продовжують побутувати. Вони поступово втрачають первісно закладений у них сакральний зміст й трансформуються, набуваючи нових форм, як, наприклад, у с. Словечно: Пе¹рину на ину¹ рочок при¹л¹ейі¹ і опус¹т¹і¹ на сан¹т¹іметро¹й с¹еміс¹ат у ди¹мар; зато¹ни¹ печ, дим і д¹е, пе¹рина к¹р'ут¹:ица і через іе¹іе їраш¹чен¹ііе дим і д¹е у ха¹ту, а на¹р'ужу н¹:е [н. п. 1].

Отже, бешкетування як форма ритуальної антиповедінки є важливим елементом у структурі святкового комплексу. Залежно від контексту обряду в бешкетуваннях переважає один з мотивів: охоронний чи матримоніальний. Деструктивний характер обрядодій, їх локативна й темпоральна характеристика та пояснення своїх дій інформаторами, які наголошують, що бешкетували з метою загородити дорогу нечистій силі, відігнати й залякати її й т.п., свідчать про наближення бешкетувань до інших ритуалів (проводів, відгону, символічного знищення нечистої сили) й дають підставу вважати, що вони виконують сакральну функцію й за своєю природою можуть відноситися до категорії охоронних, катартичних обрядів.

Список населених пунктів

1. Словечно Овруцького р-ну Житомирської обл.
2. Тхорин Овруцького р-ну Житомирської обл.
3. Бокиївщина Овруцького р-ну Житомирської обл.
4. Черевки Овруцького р-ну Житомирської обл.
5. Пішаниця Овруцького р-ну Житомирської обл.
6. Виступовичі Овруцького р-ну Житомирської обл.
7. Журба Овруцького р-ну Житомирської обл.
8. Потаповичі Овруцького р-ну Житомирської обл.
9. Гошів Овруцького р-ну Житомирської обл.
10. Ігнатпіль Овруцького р-ну Житомирської обл.
11. Мойсїївка Коростенського р-ну Житомирської обл.
12. Рижани Володарсько-Волинського р-ну Житомирської обл.

13. Стирти Черняхівського р-ну Житомирської обл.
14. Рудня-Ушомирська Коростенського р-ну Житомирської обл.
15. Кишин Олевського р-ну Житомирської обл.
16. Юрово Олевського р-ну Житомирської обл.
17. Курчиця Новоград-Волинського р-ну Житомирської обл.
18. Мелені Коростенського р-ну Житомирської обл.
19. Сарновичі Коростенського р-ну Житомирської обл.
20. Чоповичі Малинського р-ну Житомирської обл.
21. Пиріжки Малинського р-ну Житомирської обл.
22. Куліші Ємільчинського р-ну Житомирської обл.
23. Рясне Ємільчинського р-ну Житомирської обл.
24. Середи Ємільчинського р-ну Житомирської обл.
25. Краївщина Володарсько-Волинського р-ну Житомирської обл.
26. Облітки Радомишльського р-ну Житомирської обл.
27. Вишевичі Радомишльського р-ну Житомирської обл.
28. Літки Луганського р-ну Житомирської обл.
29. Червона Волока Луганського р-ну Житомирської обл.
30. Рудня-Жеревці Коростенського р-ну Житомирської обл.
31. Лозниця Народицького р-ну Житомирської обл.
32. Селець Народицького р-ну Житомирської обл.
33. Рудня-Базарська Народицького р-ну Житомирської обл.
34. Рудня-Радовельська Олевського р-ну Житомирської обл.
35. Глинне Рокитнянського р-ну Рівненської обл.
36. Дроздинь Рокитнянського р-ну Рівненської обл.
37. Борове Рокитнянського р-ну Рівненської обл.
38. Чудель Сарненського р-ну Рівненської обл.
39. Берестя Дубровицького р-ну Рівненської обл.
40. Яполоть Костопільського р-ну Рівненської обл.
41. Яцьковичі Березнівського р-ну Рівненської обл.
42. Липки Гощанського р-ну Рівненської обл.
43. Кухарі Іванівського р-ну Київської обл.
44. Машеве Чорнобильського р-ну Київської обл.

В статтє рассмотрено современное состояние и особенности функционирования среднеполевских зимних молодежных бесчинств. Осуществлено этнолингвистическое описание вербальных и невербальных компонентов культурного текста и их пространственной вариативности, а также попытку системного описания диалектной лексики в составе тематических групп.

The article deals with the present-day state and functioning features of Middle Polissya winter youth games. Ethnolinguistic description of verbal and nonverbal components of cultural text and their spatial variation is carried out; the system description of dialect vocabulary is given in composition thematic

groups.